

Antun Gustav Matoš (1873. - 1914.)

Antun Gustav Matoš, hrvatski književnik, rođen je u Tovarniku 13. lipnja 1873. (petak). U Zagrebu, gdje mu se obitelj preselila ubrzo nakon njegova rođenja, pohađao osnovnu školu i gimnaziju. Nakon nedovršene gimnazije propao mu je i pokušaj studija na Vojnome veterinarskom fakultetu u Beču. Odustao je od građanskog poziva i potpuno se posvetio pisanju i glazbi. Prvu pripovijetku *Moć savjesti* objavio je 1892. u *Viencu*. Sljedeće je godine bio pozvan u vojsku, ali je 1894. dezertirao te morao napustiti Hrvatsku. Otišao je u Beograd, gdje je svirao violončelo u tamošnjim orkestrima i radio kao novinar. Početkom 1898. nakratko je boravio u Münchenu, Beču i Ženevi, a zatim otišao u Pariz, gdje je ostao pet godina. Pariško je razdoblje bilo odlučujuće u formiranju njegovih estetičkih načela. Temeljito se upoznao s najnovijim umjetničkim kretanjima, a osobito su bila značajna iskustva s pjesništvom Ch. Baudelairea, francuskih parnasovaca i simbolista te s proznim djelom E. A. Poea, P. Mériméea i G. de Maupassanta. U tih pet godina napisao je i velik dio svoje fikcijske proze (*Iverje*, 1899; *Novo iverje*, 1900).

Moć savjesti

Joso se Cicvarić danas vratio nešto kasnije kući. Bio je u susjednom selu na proštenju, pa stoga nije hudo što je nešto teže nego obično našao kvaku na vratima. Kolebajući se, pjevučkajući i mrmļajući, zapali svijeću i stade se nekako nespretno svaćiti, sjedavši na prostrti krevet.

Joso stamje kod seoskog krčmara, koji mu je jeftino iznajmio sobu. U njoj bjale sasvim pripresto pokućstvo.

Kraj kreveta je nekakav stari zeleni naslanjač, iz kojega porastole čuperci dlake i morske trave. Sred sobe podupiru dva stiska velik kantar stla, a uz zid, baš prema krevetu, naslonio se ormar: ne bi ga zapremio Joso čitavim svojim namještajem, tolicni je! Nad krevetom krunila podupjeli velika kralja Zvonimira kome se sja oko glave, kao kakome svoca sjajan kolebar, kraj Lava XIII, a malo dalje smijesi se debeo fratar, kulašuci kapljicu rujna vina. Pod tim slikama tužno visi crna krakč, koji bi se crvenio da ga ne ljubi svakoga jutra sbaškinja Anka kada mete sobu. Vidi se iz svega da Joso baš nije osobit prijatelj ukusna namještaja.

Ne će valjda biti ni odviše strastan štovalac knjiga, jer poznimi sto njegov ne resi, osim prijevoda Montepinovih *Voznja knazica* i nekoliko bregova službenih novina, baš nikakvo drugo klasično djelo.

Nekakva hrpetina štapova svakako je, osim Jose, najvažniji pojav u toj sobi. Kod kuće su mu najveća radost, a da nema dlatke rumunike vina, biti bi mu jedini sport u tihomom životu. Svi su slični, ali je ipak svaki malo drukčiji, kao i oni koji se o njih upiru u životnim bijedama.

Koliko se Joso namučio, koliko je pameti potrošio, dok ih je naliko sakupio! Nije bilo baš teško o onim mladim koje obavija svježa koža, jer su ih ponajviše nosili i ljudi također mlade, svježe kože pa su ih u mladenačkoj objesiti svojoj zabavljaji, dolazili i sa u kakvu postu. Ali oni kvrgasti, positi kojekakovim krizevima, zmijama, tačkama i kvrgama, oni mu zadavahu trista braga! Gotovo ih nikada ne poltinu iz ruku gospodari njihovi — stanci.

Sada ih imade mnogo više nego stoji kuća u čitavoj općini. Joso ih je poredao upravo majstorski, zapleo im kuke, poredavši ih u kolo, pa sačinjavahu šuplju piramidu, slična šatoru.

*
Naš se pisar jedva nekako svukao. Gleda u onaj kut, malo se zamisli i ugasi svijeću, prekrsti se, zatvori oči,

okrene se k zidu, smota se kao perec i usne.

Suiva...

Vraćao se kući, a na hodniku ga dočeka kum Andrija. Pozdravivše se.

— Što je u mojem milobna, gospodine mladi? Zar nije još ništa došlo? Ta trebalo bi da sam već lani dobio odhuka!

— Zar si opet tu da me napastuješ, kugo jedna! Ne znaš li, tulumane, da molba tvoja ide sve do cura? Nije to samo što godi, ove plaća, a kum Andro da ne daje. Ako hoćeš da te oproste poreza na livadu, radij se dode li pismo postije godine dana. Nijesi ti prvi!

— Nijeste li mi govorili da će doći pismo već kao lani? Ja sve čekam i čekam, ali mi se čini da neće ništa dočekati... A kamo ovaj silni novac kojim ste milili gospoda? Zar treba da još nosim i plaćam? Znao sam, bolan, odmah da neće biti sreće, jer dolazeći molbe radi k vama, izgubih štap koji je nosio još moje pokojni oca. — I mrmļajući, ode Andro kroz hodnik u krčmu da mu rakija otjera teške brige.

Joso nije još ni sio, a već neko kuca. Pisar skoči na hodnik, a pred njim se sveroi kum Mato.

— Debar dati!

— Bog daji!

— Što je s mojim Franjom? Heće li u soldate?

— Još nije ništa došlo.

— Ništa! a ne znate li da već ide u dvadesetu, te će ga skoro zvati? Sve mi kaže moja prosta pamet da iz te muke neće biti pogače...

Mato se vralki uzderao, a iz krčme žuje se nekakva vika. — Andro se dere, bog ga ubio! Uh, samo da tamo nije ko od općine!

— Joso ostavi Matiju i ode u sobu. Uglahirio se... Ali Mato za njim viče, dere se, da se kuća tresse.

— Napolje, kleta haramijo!

— Što je sa piscima?!

Vrata se otvorila, a pred pisara nahrupi Andro sa čitavom hrpom seljana, Josinih klijenata.

— Pisma nam dajte! Gdje su mita?

— Bijesna rulja urla, da se Josi koža ježi.

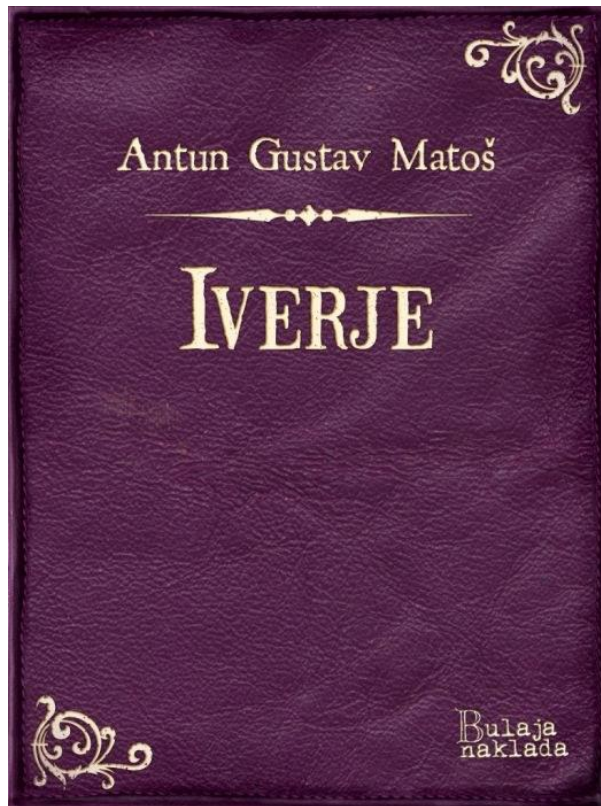
— Strpite se, dragi susjed! — penta bono...

Iznenada se protura kroz šareni svijet nekakav starčić,

1

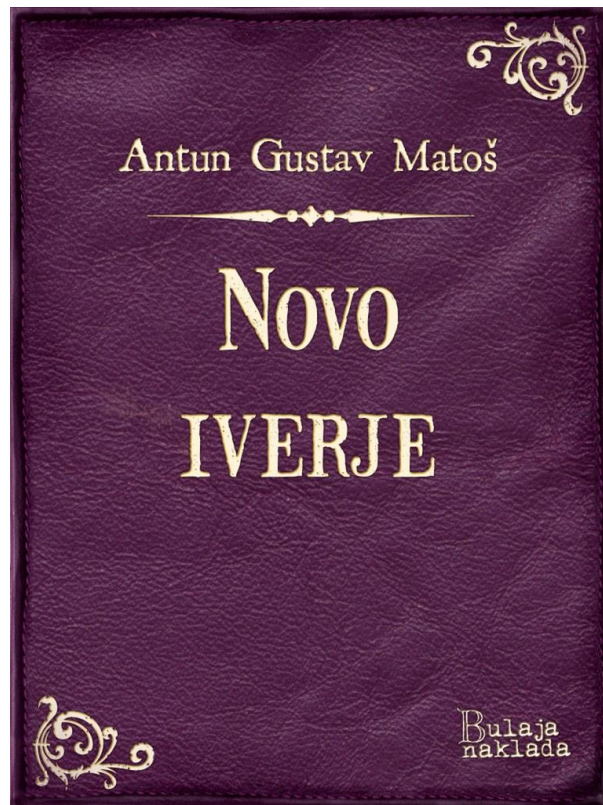
1 -

1892.

2 -

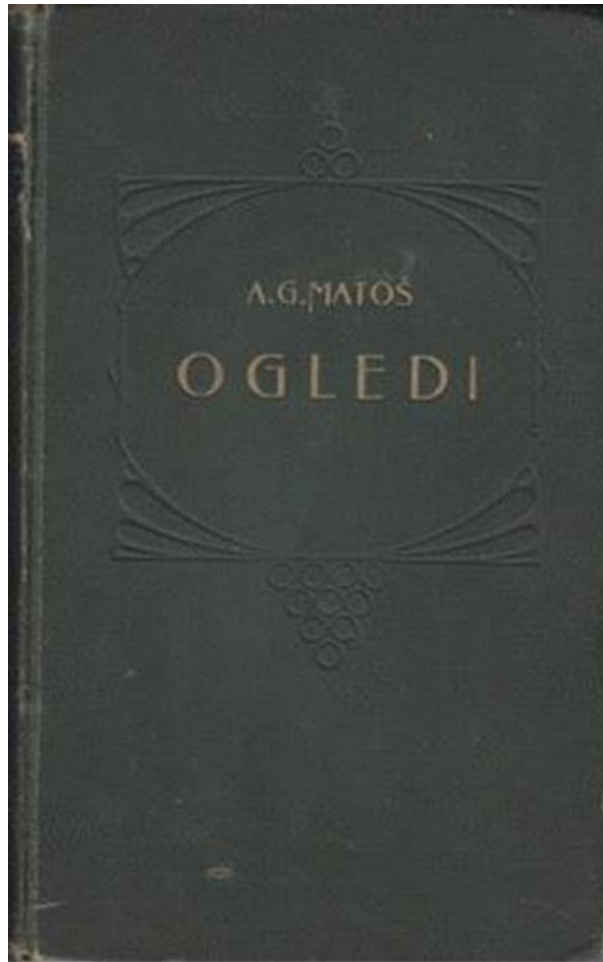
1899.

3 -

1900.

Godine 1904. vratio se u Beograd, gdje je ostao do konačnoga povratka u Zagreb 1908., kada je bio pomilovan. Za drugoga boravka u Beogradu, u Hrvatskoj su mu objavljene još dvije knjige (*Ogledi*, 1905; *Vidici i putovi*, 1907). U tom je razdoblju počeo pisati i pjesme, koje je objavljivao u različitim listovima i časopisima, ali mu je taj dio opusa objavljen tek posmrtno (*Pjesme*, 1923), i to u nepotpunu obliku. U Zagrebu se uključio u književni i politički život. Neprestano je ulazio u sukobe i polemike stvarajući književne i političke protivnike, ali i istomišljenike. Oko sebe je okupio skupinu mladih pjesnika »Gričana« (Lj. Wiesner, F. Galović, A. Ujević i dr.). Njegovao je bohemski životni stil, preživljavajući kao profesionalni pisac i novinar, neprestano u oskudici. Za života su mu izišle još tri knjige: *Umorne priče* (1909), *Naši ljudi i krajevi* (1910) i *Pečalba* (1913). Velik broj Matoševih neobjavljenih tekstova prikupljen je tek za sabrana djela koja su izišla u razdoblju 1935–40.

4 -

1905.

A. G. Matoš:

Vidici i Putovi

Eseji i impresije.

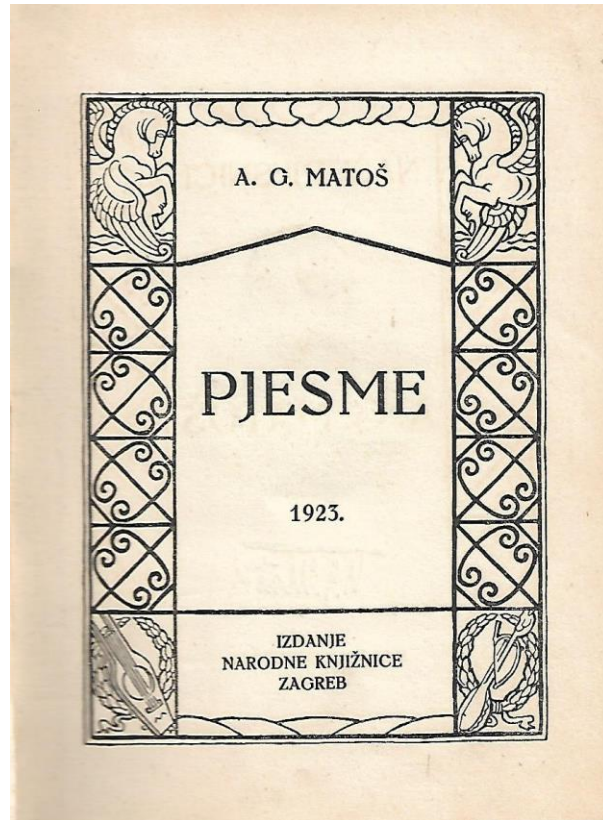

Zagreb 1907.

Nakladna knjižara i industrija papira Lav, Klein-a.

○ ○ ○

Tisak Antuna Scholza, Zagreb.

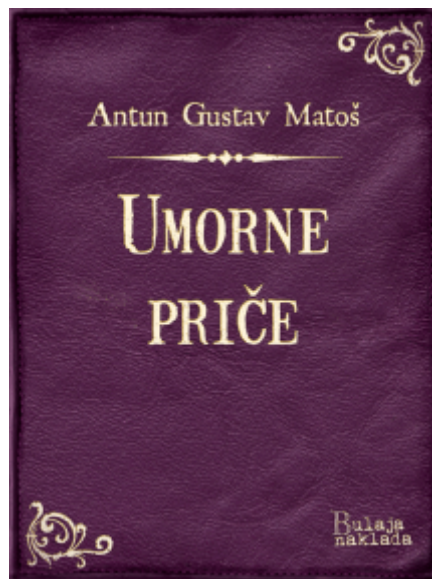

6 -

1923.

"Moji junaci redovito umiru jer ja ostajem živ, umiru kao simboli mojih proljeća i pokojnih jeseni"

Antun Gustav Matoš

7 -

1909.

— K 3. —

Sokolova biblioteka.

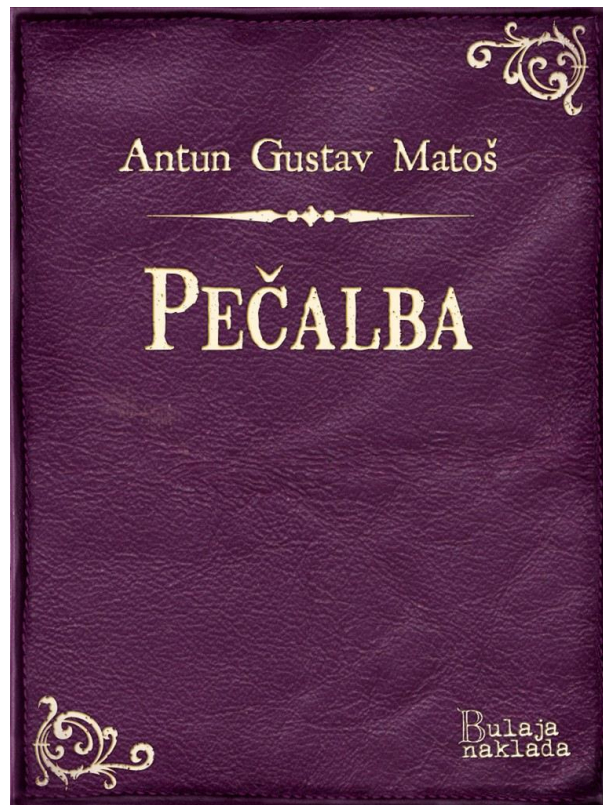
21-26.

— A. G. MATOŠ: —

NAŠI LJUDI
= I KRAJEVI. =

PORTRAITI I PEJZAŽI.

U ZAGREBU 1910.
VLASTNIK I NAKLADNIK JOSIP SOKOL
KNJIŽARA, ANTIKVARIJAT, PAPIRNICA.

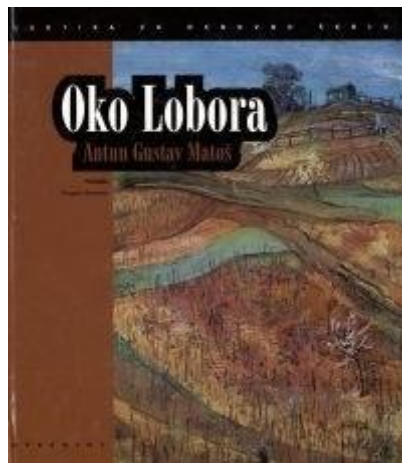
9 -

1913.

Sam je Matoš pripovijetke smatrao najvrjednijim dijelom svojega opusa, a njegovi suvremenici i kritičari iz desetljeća izravno nakon njegove smrti visoko su cijenili pojedine putopise. Najznačajnija putopisno-feljtonistička proza *Oko Lobora* (1907) osebujan je Matošev spoj lirizma nadahnuta ljepotom krajolika i, s druge strane, reportažnih, historiografskih i društveno-kritičkih opservacija pripovjedača.

Još neki Matoševi

putopisi su: *Naši ljudi i krajevi*, *Vidici i putovi* te *Od Zagreba do Beograda*

Matoš je napisao šezdesetak novela, od čega je za života u trima zbirkama objavio samo oko polovice. Fikcijska proza prilično je raznovrsna i postoje različiti pokušaji njezine klasifikacije. Tradicionalnije podjele drže se tematskih skupina, pri čem se izdvajaju pripovijesti u kojima se opisuju ljudi i događaji iz domaće sredine te skupina priča u kojoj prevladavaju bizarni likovi, nevjerovatni događaji, redovito smješteni u koji od europskih gradova. Postoji i manja skupina kratkih tekstova (*Samotna noć, O Tebi i o meni, Sjena*) u kojima priča gotovo nestaje, iskaz se lirizira i oprema simboličkim značenjima, pa se ti tekstovi žanrovski mogu obilježiti i kao pjesme u prozi. U većoj ili manjoj mjeri, međutim, lirizacija se iskaza uočava u gotovo svim Matoševim pripovijetkama.

LJUDI PRAŠTAJU SVE
OSIM ISKRENOSTI.

A. G. MATOŠ

10 - Matošev citat

Novije podjele pripovjedačkog opusa temelje se na dominantnim stilskim obilježjima. Prvu skupinu čine impresionističke novele koje obrađuju kakav istinit događaj (*Kip domovine leta 188**) ili se u njima literarno oblikuju autorovi privatni doživljaji (*Nekad bilo – sad se spominjalo, Za novim bogom*). Katkad je pak riječ o pričama koje su utemeljene na stvarnim slučajevima za koje je Matoš čuo u privatnome životu, ali nemaju autobiografskih elemenata (*On, Duševni čovjek, Pereci, friški pereci*). Specifičnost toga tipa priča sastoji se u njihovu anegdotskom, reportažnom značaju, u fragmentarnosti i odmaku od realističke poetike. Na štetu realističke psihologije u tim novelama prevladavaju karikatura i humoristični ton, pri čem likovi nose tipske osobine svoje sredine ili nacionalnosti. Drugoj skupini pripadaju pripovijesti kao što su *Camao, Cvijet sa raskršća, Lijepa Jelena, Put u Ništa* ili *Balkon*, koje se po vrijednosti ubrajaju u najbolji dio Matoševе fikcijske proze. Suvremena ih kritika označava kao simbolističke novele budući da njihova radnja ima simbolično značenje i naglašava razmak između realne, svakodnevne zbilje i idealnog svijeta u kojem se naslućuju ljubav, ljepota i harmonija. Protagonisti i pripovjedači Matoševih simbolističkih priča društveni su autsajderi, bohemi, lualice, umjetnici i sanjari, često bolesni i krajnje neurotični. Raskorak između materijalnoga svijeta i idealnoga prostora mašte dio je njihova svojevrijedno odabranog identiteta, jer ih više formira umjetnički milje kojemu pripadaju nego zbiljski društveni odnosi i uhodana svakodnevica, koju preziru. Izdvojena društvena pozicija glavnih likova (i prostori koji su daleki hrvatskomu čitatelju) omogućuje da se napusti realistička razina priče i uvedu bizarni, bajkoviti ili fantastični motivi (*Camao, Put u Ništa, Miš*).

Matoš je i jedan od najznačajnijih hrvatskih kritičara s početka XX. st. Pisao je o hrvatskim (S. S. Kranjčević, V. Vidrić, D. Domjanić, J. Polić Kamov) i o srpskim autorima (S. Sremac, J. Veselinović, S. Pandurović). Njegovao je impresionističku kritiku, vodeći se artističkim, ali i nacionalnim kriterijima. I u književnoj kritici i u žurnalističkim tekstovima nerijetko je ulazio i u političke teme. Dio njegove esejistike posvećen je istaknutim inozemnim piscima, o kojima je pisao s visokim stupnjem kompetencije pa je hrvatsku sredinu sustavno upoznao s glavnim kretanjima suvremene europske i svjetske literature. Matoš je znatno modernizirao hrvatsku književnost, nametnuo se kao uzor mnogim mlađim piscima i uspostavio umjetničke kriterije kao glavni element literarnoga djela te se danas općenito smatra jednim od najboljih hrvatskih književnika.

Zbog pogrješnog liječenja (tretiran je za tumor umjesto za rak), umro je u Zagrebu, 17. ožujka 1914.

11 - Skulptura „Matoš na Klupi“ autora Ivana Kožarića nalazi se na Strossmayerovom šetalištu u samom središtu Zagreba. Skulptura je postavljena na svoje sadašnje mjesto 1972. godine.